

Türkiye’de Enformasyon Obezitesi ile Mücadele Politikalarına Yönelik Uzman Görüşleri Bağlamında Bir Değerlendirme

An Evaluation in the Context of Expert Opinions on Policies to Combat Information Obesity in Turkey

Ayşegül BABAĞLU¹

Bağımsız Araştırmacı, Doktor,
Kocaeli, Türkiye

Bu çalışma yazarın 890589 numaralı doktora tezinden türetilmiştir.

Geliş Tarihi/Received 16.01.2025
İlk Revizyon/First Revision 03.02.2025
Son Revizyon/Last Revision 05.02.2025
Kabul Tarihi/Accepted 07.03.2025
Yayın Tarihi/Publication 15.03.2025
Date

Sorumlu Yazar/Corresponding author:

Ayşegül Babaoğlu

E-mail: aysegul33babaoglu@hotmail.com

Cite this article: Babaoğlu, A. (2025). *An Evaluation in the Context of Expert Opinions on Policies to Combat Information Obesity in Turkey*. *Communicata*, 29, 25-36.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License.

ÖZ

Bu araştırmanın amacı, problemlerli internet kullanımı ve internet bağımlılığı ile giderek artan enformasyon obezitesi sorunu bağlamında irdelemektir. Bu bağlamda, Türkiye’de uygulanan mücadele politikaları Türkiye Cumhuriyeti kurum ve kuruluşlarındaki yetkili kişilerin ve konu kapsamında çalışmaları bulunan akademisyenlerin görüşleri çerçevesinde ele alınmıştır. Bu araştırma, alanla ilgili eksiklerin giderilmesi ve enformasyonla mücadele sürecinde hayata geçirilecek politikaların doğru yapılandırılması için önemli bir kaynak özelliği taşımaktadır. Ayrıca, Türkiye’de problemlerli internet kullanımı ve internet bağımlılığı üzerine gerçekleştirilen akademik çalışmaların sınırlılığı göz önüne alındığında, gelecek dönemlerde gerçekleştirilecek araştırmalar için kaynak sağlama potansiyeli taşımaktadır.

Araştırmada, Türkiye’de enformasyon obezitesi ile mücadele politikalarının analizi için nitel araştırma yöntemlerinden olan görüşme tekniğinden yararlanılmıştır. Bu kapsamda, Türkiye’de faaliyette bulunan; kamu kurum ve kuruluşlarındaki yetkili kişiler ve uzman akademisyenlerle görüşmeler yapılmıştır.

Analiz sonucunda, bilgi kirliliği ve aşırı bilgi yüklemesi durumlarını ifade eden enformasyon obezitesinin günümüzde önemli bir sorun haline geldiği saptanmıştır. Ayrıca, Enformasyon obezitesi sorununa yönelik Türkiye’de politika oluşturmak ve projeler gerçekleştirmek için kamu kurum ve kuruluşlarının yanında bilim insanları ve sivil toplum örgütlerinin de desteğini alarak konu ile ilgili çalışmaların güçlendirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda konu kapsamında bilinçlendirme ve farkındalık etkinliklerinin artırılması özellikle çocuk ve gençlere yönelik sanatsal ve sorsal faaliyetler gibi etkinliklerin artırılmasına yönelik bulgular ortaya çıkmıştır. Ayrıca, medya okuryazarlığı ve dijital okuryazarlık alanında okul öncesinden başlanarak orta öğretim, lise ve üniversite düzeyinde derslere eğitim müfredatında yer verilmesinin gerekliliği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Enformasyon Obezitesi, İnternet Bağımlılığı, Problemlerli İnternet Kullanımı, Teknoloji Bağımlılığı, Yeni İletişim Teknolojileri

ABSTRACT

The aim of this research is to examine problematic internet use and addiction in context of the increasing problem of information obesity. In this context, the counter-information policies implemented in Turkey are examined within the framework of authorized persons’ views in institutions and organizations in Turkey and academicians who have studies on the subject. This research is an important resource for filling gaps in the field and for the correct structuring of policies to be implemented in the process of combating information obesity. Furthermore, given the limited number of academic studies on problematic internet use and addiction in Turkey, it has the potential to provide resources for future research. In the study, interview technique, a qualitative

research method, was used to analyze policies to combat information obesity in Turkey. In this context, interviews were conducted with authorized persons in public institutions, organizations and expert academicians in Turkey.

A result of the analysis determined that information obesity, which refers to information pollution and overload, has become an important problem. Additionally, it was concluded that to create policies and realize projects in Turkey for these problems, studies on the subject should be strengthened with the support of scientists, non-governmental organizations, and public institutions and organizations. In this context, it was found that awareness-raising education and activities, especially artistic and sports activities for children and young people, should be increased. Also, it has been determined that media and digital literacy courses should be included in education curriculum from pre-school to the university level.

Keywords: Information Obesity, Internet Addiction, Problematic Internet Use, Technology Addiction, New Communication Technologies

Giriş

Dijitalleşme ile enformasyon üretimi artık sadece artmamakta ayrıca her geçen gün hızlanmaktadır. Fakat bu durum enformasyonun işlenmesi noktasında belirsizliği de beraberinde getirmektedir. Enformasyonun üretilmesi, yönetilmesi ve dağıtılması sürecinde toplumlar, enformasyon zengini haline dönüşmüştür. Ancak bu durum enformasyon iştahlılığının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Çünkü enformasyonun fazla depolanması, sosyal, politik ve duygusal alanlarda bir problem şeklinde enformasyon yoksunluğunun ya da enformasyon kıtlığının yerine geçmiştir. Bu durumun temel nedeni bireylerin hemen hemen emek vermeden ve az bir maddiyatla arzuladıkları kadar enformasyona ulaşabilmeleridir (Shenk, 2003, s. 396).

Mythily ve arkadaşları (2008, s. 9), Singapur'daki gençlerin internet kullanımını, yaygınlığını ve farklı etmenlerle olan ilişkilerini inceledikleri çalışmaya 2735 katılımcı üzerine bir çalışma gerçekleştirmiştir. Analiz sonucunda, bu gençlerin yüzde 17,1'inin günlük olarak 5 saat ve üzeri internete girdikleri, sadece yüzde 25'inin internete her gün bağlanmadıkları saptanmıştır. Araştırmacılar günlük 5 saat ve üzeri internet kullanımını, aşırı internet kullanımı olarak adlandırmaktadır. Araştırma sonucunda, gençlerden interneti gereğinden fazla kullananların ders notlarının ve akademik başarılarının, internette çok fazla zaman geçirmekten dolayı düştüğü de tespit edilmiştir. Araştırmada saptanan bir diğer önemli bulgu ise çalışmaya dâhil olan genç erkeklerin, kızlara nazaran iki kat daha fazla internet kullandığının tespitidir.

Kayrı ve Günüş (2016, s. 165) ise, yüksek ve düşük sosyo-ekonomik imkânlarla sahip öğrencilerin, internet bağımlılıklarını karşılaştırmalı şekilde ele aldıkları bir analiz gerçekleştirmiştir. Bu analiz sonucunda yüksek sosyo-ekonomik düzeye sahip olan ailelerin çocuklarının internet bağımlısı olma ihtimalinin, düşük sosyo-ekonomik düzeye

sahip ailelerin çocuklarına göre çok daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Aytaç ve arkadaşları (2022, s. 440) ise, internet bağımlılığının siber zorbalık/mağduriyet, annelerle ve babalarla iletişim, arkadaşlarla ilişkiler ve diğer birtakım sosyodemografik faktörlerle ilişkisini incelemiştir. Araştırma 4 ayrı lise türünden, 8 farklı lisede eğitimini sürdüren 14 ve 19 yaş aralığındaki 320 öğrenci ile gerçekleştirmiştir. Çalışmanın bulgularına göre siber zorbalık ve siber mağduriyet artış gösterdiğinde, internet bağımlılığı da artış göstermektedir. Ayrıca araştırma sonucunda, arkadaş ilişkilerinde de anlaşamama durumu yükseldiğinde; siber mağduriyetin, internet bağımlılığının ve siber zorbalığın da doğru orantılı olarak arttığı saptanmıştır. Ancak, çalışmada aile içinde iletişimin artmasıyla birlikte siber zorbalık ve internet bağımlılığının düşme eğilimi gösterdiği tespit edilmiştir. Çalışmada saptanan bir diğer önemli bulgu ise, siber zorbalık gösteren ya da buna maruz bırakılan öğrencilerin internet bağımlılığı oranlarının da yüksekliğidir.

Alan yazında, internet bağımlılığı ve enformasyon obezitesi ile ilgili gerçekleştirilen araştırmaların genellikle ortaokul ve üniversite öğrencileri örnekleminde gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu araştırmalarda internet bağımlılığı sonucun da oluşan enformasyon obezitesinin, farklı değişkenler çerçevesinde incelendiği ve gençler üzerindeki etkisine yönelik benzer sonuçlar elde edildiği görülmektedir. Türkçe ve yabancı literatürde bu alandaki çalışmaların enformasyon obezitesinin çocuk ve gençler üzerindeki etkilerine yoğunlaştığı görülmektedir. Ancak, enformasyon obezitesi genel olarak etki ve neden bağlamında incelenmektedir. Bu durum da alan yazında enformasyonla mücadele politikalarının uzman görüşleri çerçevesinde irdelenmesi gerekliliği açısından bir boşluk oluşturmaktadır.

Türkiye'de enformasyon obezitesi ile mücadeleye yönelik eğitim, sağlık, spor ve sanat gibi alanlarda çok sayıda çalışma yapılmakta ve farklı politikalar uygulanmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı'nın müfredatlarında medya okuryazarlığı ve dijital medya okuryazarlığı dersleri bulunmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Gençlik ve Spor

Bakanlığı da 81 ilde, gençlik merkezleri ve genç ofisler aracılığıyla spor, sanat, kültür alanlarında etkinlikler düzenlemekte ve gençleri bağımlılıktan korunmayı amaçlamaktadır. Ayrıca, internet bağımlılığı ve enformasyonla mücadeleyle yönelik olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde İhtisas Komisyonu faaliyet göstermektedir. Benzer şekilde, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Dijital Ofisi koordinasyonunda Davranışsal Bağımlılıklar ile Mücadele Ulusal Strateji Belgesi ve Eylem Planı uygulanmaktadır. Görüldüğü üzere, çeşitli kamu ve kuruluşlarının enformasyonla mücadeleye yönelik çalışmaları mevcuttur. Ancak, bu çalışmaların daha koordineli ve sistemli bir hale getirilmesi, İnternet bağımlılığı ve enformasyonla mücadele sürecinin daha etkin bir biçimde yürütülmesini sağlayabilir. Bu eksiklikten hareketle bu çalışma ile Türkiye'de enformasyon obezitesi ile mücadele politikalarına yönelik akademisyen ve uzman görüşleri alınarak, çözüm, uygulama ve politika önerileri getirilmesi amaçlanmaktadır.

Enformasyon Obezitesi

Enformasyon obezitesi kavramı, çocuklardan yetişkinlere kadar her yaştaki bireyi etkisi altına alan bir bağımlılık türü olup, bireylerin sosyal ilişkilerini ve psikolojik durumlarını olumsuz etkilemektedir. Bu bağlamda enformasyon obezitesi kavramının tanımlanması gerekmektedir. Twitter, Facebook, YouTube, WhatsApp gibi sosyal medya platformları ya da online film izleme/oyun oynama gibi yeni medya alanlarında dijital cihazlar aracılığıyla aşırı içerik tüketilmesine enformasyon obezitesi adı verilmektedir. İnsanların dijital ortamlarda ulaştıkları doyumdan dolayı enformasyon obezitesi, temelde bağımlılarda içsel bir boşluğu doldurmaktadır. Bu doyum, insanların günlük hayatın baskısından uzaklaşmak, keyifli zaman geçirmek, sosyal medyadaki gelişmeleri kaçırmamak gibi amaçlarla kullanılan internette fazla zaman geçirildiği durumlarda artmakta ve bir bağımlılığa dönüşmektedir. Dijital ortamdaki bilgiler, obez insanlarda bulunan yağ fazlalığı gibi beyni kuşatmaktadır. Başka bir deyişle, fastfood tüketiminin sağlıksız gıdalar ve fazla kalori alımı ile insan vücuduna verdiği zararın bir benzeri, fazla enformasyon alımı ile insan zihninde gerçekleşmektedir (Baltaş, 2022). Enformasyon obezitesi; insan sağlığı ve sosyal ilişkilerinde olumsuz etkiler yaratan, belirgin miktarda veri ve dijital bağlantının yığılmasına sebep olan zihinsel bir süreç ve teknolojik bir durumdur (Leonard, 2018, s. 123). Dijitalleşme ile günümüzde insanlar daha fazla yalnızlaşmakta ve insani değerlerden uzaklaşmaktadır. Bu durum zihin şişmanlığı olarak da tanımlanan enformasyon obezitesinin, dijital içerikleri aşırı kullanma ile ortaya çıkan bir riske dönüşmesine neden olmaktadır (Kasap, 2022). Fiziksel

obezitenin dijital dünyadaki karşılığı olan enformasyon obezitesi, kullanıcının dijital ortamlarda zihinsel, bedensel ve ruhsal sağlığını etkileyen, aşırı düzeyde gereksiz ve bağlantısız içeriklere maruz kalmasıdır. Dijital içeriklerin çok fazla tüketilmesiyle kullanıcılar önce bağımlı olmakta bağımlı ve sonrasında birer enformasyon obezine dönüşmektedirler (Aytekin, 2021). Benzer şekilde Tarhan (2014) da dijital devrimin hızlı şekilde başlayıp ilerlediğini, bundan dolayı dijital devrimin dijital obeziteye dönüştüğünü ve bireylerin enformasyon obezi hatta digiholic-dijikolik durumda olduklarını belirtmektedir.

Bilgisizlik gibi aşırı bilgi yükü ve kontrol edilemeyen bilginin de topluma fayda sağlamadığını kaydeden Postman (2013, s. 71), internet temelli bilgi fazlalığını oluşturan bu yeni dünyayı "peek-a boo" (cee-e) şeklinde isimlendirmektedir. Bu durumun sebebi ise, yeni dünya sisteminde, pek çok şeyin kısa bir zaman diliminde -bir dakikalığına- kendini gösterip sonrasında yok olmasıdır. Postman'ın görüşlerini destekleyen Johnson (2013) ise "The Information Diet" (Enformasyon Diyeti) isimli çalışmasında yaşanan bu süreci, "Enformasyon obezitesi" adıyla kavramsallaştırmakta olup, "Toplumların karşı karşıya geldiği yeni bir cehalet salgını" olarak nitelendirmektedir. İlişkili literatür incelendiğinde Infobezite'nin yanında 'information overload' kavramının da aynı anlamda kullanıldığı görülmektedir. "Information Overload" genel olarak bir kişiye hızlı biçimde verilen enformasyon süreci olarak betimlenmektedir (Hiltz & Tuoff, 1985, s. 682).

İki kavrama da bakıldığında aşırı bilgi yüklemesi, bilgi bombardımanı ve benzeri anlamlar içerdikleri görülmektedir. Information Overload kavramı ilk kez Alvin Toffler tarafından kullanılmıştır. Toffler (1970, ss.343-355), bu kavramı tanımlarken, bir kişinin bir problemi algılamasında ve problemle ilişkili karar sürecinde yaşadığı kararsızlığa vurgu yapmaktadır. Bu kararsızlığın nedeni olarak Toffler, enformasyon kavramını öne sürmektedir. Düşünürün göre, insan kapasitesinin belirli sınırları vardır. Bu sebeple insan sistemine gereğinden fazla yüklenmesi performansın önemli derecede bozulmasına neden olmaktadır. Bu durumu Toffler, fabrikada bir üretim bandında önceden belirlenen zamanlarda düğmelere basmakla görevli bir işçi üzerinden örneklemiştir. İşçiye kapasitesini aşmayacak bir iş verildiği durumda, bu basit işi yaparken sıkıntı yaşamayacaktır. Bununla birlikte yapılan işin kapasitesi çoğaltıldığında, işçi sıkıntı yaşamaya başlayacaktır. Zira işlerin sayısı çoğalırken, karar verme süreci de hız kazanmaktadır. Yani kısa zamanda birden çok işle ilgilenilmesi, zihinsel etkinliği olumsuz olarak etkilemektedir. Toffler'a göre, "Beden aşırı çevre faktörlü bir uyarı altında çökerken, zihin ve karar alma aşamaları da aşırı yüklenme

noktasında sistemsiz davranmaya başlamaktadır.”

Dolayısıyla bireylerde fazla bilginin varlığı da aşırı fiziksel yüke benzer biçimde bireyler açısından problem oluşturmaktadır (Williamson & Eaker, 2012, s. 1-3). Enformasyon fazlalığı ve karar alıp verme arasında, ters u (inverted u-curve) ilişkisi mevcuttur. Dolayısıyla, fazla enformasyon yükü, zihinsel karmaşaya neden olmaktadır. Bu durum da eski bilgilerin anımsanmasını ve karar alıp verme sürecini olumsuz şekilde etkilemektedir (Eppler & Mengis, 2004, s. 326). Enformasyon yüklemesi ise; karar alan kişinin, çeşitli büyüklük ve karmaşıklık düzeyinde verilerle karşılaşması sonucu oluşan bir fazlalıktır. Bu veriler, karmaşık, fazla, karşıt, tutarsız veya benzer nitelikte olabilir. Bu yüklenme durumu da karar verici konumdaki kişinin olası en iyi kararı en uygun biçimde verme kapasitesinin önüne geçmektedir (Roetzel, 2019, s. 6). EAY olarak kısaltılan enformasyon oranındaki fazlalık ve algılama problemi, “enformasyonun kişilerce göz ardı edilen, unutulmuş, çarpıtılan ya da kaybedilen” yönünün altını çizmektedir (Heylighen, 2002, s. 13).

Konuyla ilgili Van Cuilenburg ve Noomen’ın (1984, s. 52) “enformasyon fiyaskosu” ve 1997’de David Schenk’in “veri dumanı” nitelendirmeleri ayrıca dikkat çekicidir (akt. Dijk, 2018, s. 302). Ancak (Johnson, 2013, s. 95), Information Overload (Enformasyon Aşırı Yükleme-EAY) kavramının günümüzdeki aşırı enformasyon tüketimi ve kişilere etkisini açıklamakta yetersiz kaldığını vurgulamaktadır. Düşünür, aşırı ve sağlıksız beslenme sonucu ortaya çıkan ‘obezite’ benzer bir biçimde, aşırı ve gereksiz enformasyon yüklemesinin de psikolojik sağlık sorunları yarattığını ileri sürmektedir. Dolayısıyla yaşanan durumu ifade etmek için, enformasyon obezitesi kavramını önermektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel çıkış noktası, problemleri internet kullanımı ve internet bağımlılığı ile giderek artan enformasyon obezitesi sorununa yönelik kapsamlı mücadele politikalarının gerekliliğidir. Bu doğrultuda, çalışmada Türkiye’de uygulanan enformasyonla mücadele politikalarının bir çerçevesini çizmek amacıyla kamu kuruluşları yetkilileri ve konu kapsamında çalışmaları bulunan akademisyenlerin görüşlerinin incelenmesi hedeflenmiştir.

Araştırmanın Evreni, Örneklemi ve Sınırlılıkları

Araştırma evrenini, Türkiye’de enformasyon obezitesi ile mücadele alanında faaliyet gösteren tüm kamu kuruluşlarının yetkilileriyle, bu alanda uzman olan

akademisyenler/bilim insanları oluşturmaktadır.

Araştırma örnekleme ise, amaçlı örneklem yöntemi ile belirlenmiştir. İlgili kamu kurum yetkilileri olarak, Türkiye Cumhuriyeti Gençlik ve Spor Bakanlığı’nın Gençlik Merkezleri Dairesi Başkanlığı, Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı’nın Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü ve Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi’nin Siber Güvenlik Dairesi Başkanlığı’nın yetkili birim sorumluları örnekleme dâhil edilmiştir. Bu kurumların ilgili birim temsilcilerinin örnekleme dâhil edilmesinin sebebi, bu alanda yetkin birimler olarak enformasyon obezitesi ile mücadele için politikaları üretme kapasiteleridir. Uzman akademisyenler olarak ise Türkiye Cumhuriyeti Marmara Üniversitesi ile Türkiye Cumhuriyeti Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi’nde enformasyon obezitesi ile mücadele hususunda akademik çalışmalar yapan bilim insanları örnekleme dâhil edilmiştir. Bu alanda akademik çalışmaları bulunan bilim insanlarının araştırmanın bu basamağına dâhil edilmelerinin nedeni ise alanda yetkinliği bulunan uzmanlar olmalarıdır.

Araştırma dönemi, zaman ve maliyet kısıtlılıkları nedeniyle, birim yetkilileri ve bilim insanları ile görüşmelerin gerçekleştirildiği 2023-2024 yılları ile sınırlandırılmıştır. İlerleyen dönemlerde, ilgili kuruluşların enformasyon obezitesi ile mücadele politikalarında değişiklikler meydana gelme olasılığı da bulunmaktadır. Ayrıca, çalışmanın bu basamağı, Türkiye’de enformasyon obezitesi ile mücadele sürecinin başladığı 2000 yılından 2024 yılına kadar uygulanan politikalar ve faaliyetleri merkeze almaktadır.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada, Türkiye’de enformasyon obezitesi ile mücadele politikalarının analizi için nitel araştırma yöntemlerinden olan görüşme tekniğinden yararlanılmıştır.

Görüşme tekniği olarak bu çalışmada, yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmış olup; önceden hazırlanmış görüşme protokolüne bağlı olarak görüşme sürecinde sistematik ve erişilebilir bilgiye erişilmesi amaçlanmıştır (Yıldırım & Şimşek, 2005).

Yapılandırılmış görüşme (formel); soruların ve yanıt seçeneklerinin verilmesi ile toplandığı bir görüşme türüdür. Karasar (2010, s. 167), bu görüşme türünde ne tür soruların ne şekilde sorulacağı, hangi verilerin toplanacağını ayrıntılı şekilde belirlendiğinin önceden hazırlanmış bir plan dâhilinde yapıldığına vurgu yapmaktadır. Bu kapsamda, Türkiye’de faaliyette bulunan; kamu kurum ve kuruluşlarında yer alan uzmanlar ve ilgili akademisyenlerle

görüşme tekniğinden faydalanılarak çalışmanın amacı doğrultusunda verilere ulaşılması planlanmıştır.

5 sorudan oluşan yapılandırılmış görüşme formunun hazırlanması aşamasında, Erdem (2021)'in "Ortaokul ve Lise Öğrencilerinin İnternet Bağımlılığı ve Problemlerini İnternet Kullanımının İncelenmesi" başlıklı doktora tez çalışması ve Safran (2022)'nin "İnternet Bağımlılığı: Türkiye'de Yapılan Çalışmalar ve Uzman Görüşleri Işığında Bir Değerlendirme" başlıklı yüksek lisans tezinden yararlanılmıştır.

Yapılandırılmış görüşme formunda şu sorulara yanıt aranmaktadır:

1. Problemlerini internet kullanımı ve enformasyon obezitesini nasıl tanımlarsınız?
2. Problemlerini internet kullanımının enformasyon obezitesi üzerindeki etkisi nedir?
3. Ülkemizde enformasyon obezitesi hakkında yeterli farkındalık ve bilinç oluşup oluşmadığına dair gözlemlerinizi nelerdir?
4. Özellikle pandemi sürecinde uzaktan öğretim dolayısıyla çocuk ve gençlerin kişisel bilgisayar veya tablet sahibi olmaları ve interneti yoğun kullanmalarının problemlerini internet kullanımı ve enformasyon obezitesine etkisi olup olmadığına dair bilimsel veriler veya gözlemlerinize dayanarak neler söylersiniz?
5. Türkiye'de problemlerini internet kullanımı ve enformasyon obezitesi ile mücadele politikaları nelerdir? Bu konuda ulusal bir politika geliştirilmiş midir? Hangi kurumların sorumluluk üstlenmesi ve nasıl bir politika oluşturulması gerekir? Mevcut durumla ilgili tespitleriniz ve önerilerinizi nelerdir?

Soru formunda örneklem dâhiline alınan katılımcıların problemlerini internet kullanımı ve enformasyon obezitesini tanımlama biçimleri; bu sorunlara yönelik Türkiye'deki farkındalık düzeyi ile ilgili değerlendirmeleri, problemlerini internet kullanımının enformasyon obezitesi üzerindeki etkisini değerlendirme biçimleri, Covid-19 pandemisinin enformasyon obezitesi ve problemlerini internet kullanımı üzerindeki etkilerine yönelik görüşleri, Türkiye'deki mücadele politikalarına yönelik görüşlerini belirleme amaçlı sorular yer almaktadır.

Araştırmada alanında uzman 3 akademisyen ve Türkiye Cumhuriyeti Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın Gençlik Merkezleri Dairesi Başkanlığı, Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı'nın Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü ile Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi'nin Siber Güvenlik Dairesi Başkanlığı'nın

yetkili birim sorumluları olmak üzere toplamda 6 farklı yetkili kişi ile görüşme gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada, e-görüşme olarak nitelendirilen e-posta yoluyla veriler toplanmış olup; örneklem dahilinde erişilmesi planlanan kamu kurumu ve akademisyenlere görüşme formu e-posta üzerinden ulaştırılmıştır. Aynı e-posta içerisinde katılımcılara Türkiye Cumhuriyeti Kocaeli Üniversitesi 21.03.2023 tarihli, 385718 sayılı Etik Kurul Kararı ile araştırma amacını açıkça anlatan ve çalışmaya rızaları ile katıldıkları ibaresi içeren bir onam formu gönderilerek katılımcılardan imzalı aydınlatılmış onam formu alınmıştır. Sonuçlar, uzmanların ve kurumların verdiği cevaplar neticesinde aşağıdaki soru başlıkları altında aktararak analiz edilmiştir. Çalışma kapsamına dâhil edilen kurumlarda görev alan katılımcıların ad ve soyadları verilmeyip kurum isimleri K1, K2, K3 şeklinde, akademisyenler de akademisyen 1, akademisyen 2 ve akademisyen 3 şeklinde verilerek kodlama yapılmıştır. Veriler betimsel olarak değerlendirilmiştir.

Araştırmanın Bulguları

1. Problemlerini internet kullanımı ve enformasyon obezitesini nasıl tanımlarsınız?

Katılımcılar problemlerini internet kullanımını ve enformasyon obezitesini şu şekilde tanımlamaktadır:

K-1, enformasyon obezitesini aşırı internet kullanımından kaynaklanan bilgi fazlalığı, K-2, gençlerin ve çocukların internette fazla zaman geçirmesine bağlı olarak oluşan bilgi kirliliği olarak tanımlamıştır K-3 ise, daha geniş perspektifle enformasyon obezitesi ile problemlerini internet kullanımı arasındaki farklara değinerek, problemlerini İnternet kullanımı sanal dünyayı kullanıcıların bilinçsiz kullanımından kaynaklanan riskler olarak tanımlamaktadır.

Görüşülen üç katılımcının tamamı, kavramı İnternet üzerinde fazla zaman geçirme ve aşırı bilgiye maruz kalma olarak ele almakla birlikte, K-3 problemlerini İnternet kullanımı ve enformasyon obezitesi arasındaki ilişkiye de vurgu yapmıştır.

Akademisyen 1, sorunlu internet kullanımını, kullanıcıların aşırı ya da hatalı İnternet kullanımı sonucunda günlük hayatı ve sorumlulukları etkilemesi olarak tanımlamaktadır. Ayrıca, internet erişimi olmadığında, bağımlıların yoksunluk belirtileri gösterdiğini ve olumsuz sonuçlara rağmen kullanıma devam edildiğini de vurgulamıştır. Bu bağlamda enformasyon obezitesi kavramını ise, enformasyonun aşırı tüketimi olarak tanımlamış ve günümüzde insanların çok fazla bilgiye anında ulaşabiliyor olmasından dolayı bu

durumun bir problem haline geldiğini belirtmiştir. Akademisyen 2 ise, internet bağımlılığının artan teknoloji kullanımıyla teknoloji bağımlılığına ve bunun alt dallarından olan problemlerle internet kullanımına yol açtığını vurgulamıştır. Bu durumun kullanıcıların sosyal hayatına olumsuz yansımalarından hareketle, enformasyon obezitesini internetin aşırı kullanımıyla bireyin dijitalde devam eden bilgi akışına maruz kalması olarak ifade etmektedir. Akademisyen 3 ise, yeni iletişim teknolojilerinin birçok çalışmada tekno-iyimser bir açıdan değerlendirildiği ancak bu mecralardan gönderilen içeriklerin çok fazla olmasından dolayı bireylerin zihinlerinin şişmesine yol açtığını dile getirmiştir. Bu durumun ise bireyin önemli bilgilere zamanla duyarsızlaşmasına ve interneti sorunlu kullanmasına neden olduğunu vurgularken, enformasyon obezitesini ise internette enformasyon bombardımanına maruz kalınmasıyla oluşan olumsuz sonuçlar olarak tanımlamaktadır.

Görüşülen akademisyenlerden tümü kullanıcıların aşırı ya da hatalı internet ve teknoloji kullanımı sonucu problemlerle internet kullanımının var olduğunu, enformasyona fazla maruz kalmanın da enformasyon obezitesi yarattığını ifade etmektedir. Ayrıca akademisyen 1, kullanıcıların enformasyon bombardımanı sonrası bilişsel yorgunlukla karşılaştıklarını vurgulamıştır.

2. Problemlerle internet kullanımının enformasyon obezitesi üzerindeki etkisi nedir?

Katılımcılar problemlerle internet kullanımının enformasyon obezitesi üzerindeki etkisini şu şekilde açıklamaktadır:

K-1 problemlerle internet kullanımının misenformasyon ve dezenformasyonu arttırdığını ve bireylerin İnternet tabanlı olarak yayılan yanlış ya da eksik bilgileri kabul etme eğilimini yükselttiğini belirtmiştir. K-2 ise problemlerle internet kullanımının özellikle gerçeklik algısını olumsuz etkilediğini ve sorgulamadan bu bilgilerin kabulünün enformasyon obezitesi oluşturduğunu ifade etmiştir. K-3 ise aşırı internet kullanımının maruz kalınan bilgiyi yükselterek analiz yeteneğini düşürdüğünü dile getirmiştir.

Tüm katılımcılar problemlerle internet kullanımının maruz kalınan verinin artışı ve süresine bağlı olarak enformasyon obezitesi oluşturduğunu vurgulamaktadır. Bu probleme çözüm olarak da birinci ve üçüncü katılımcı, güvenilir kaynak kullanımı ve bireyin yeni medya okuryazarlığı becerisini geliştirmesi gibi önerilerde bulunmaktadır.

Akademisyen 1, internetin sorunlu kullanımında sürenin ayarlanamaması durumunda bağımlılık ve tavşan deliği

etkisinin enformasyon obezitesine kaynak oluşturduğunu ifade etmiştir. Ayrıca hatalı ve tek yanlı kaynaklara yönelmesiyle de filtre balonu, yankı odası ve siberbalkonizasyon gibi veri setlerinin oluştuğunu belirtmiştir. Akademisyen 2 ise sosyal ağlarda sürenin ayarlanamaması durumunun internetin problemlerle kullanılmasına neden olduğunu ve çok sayıda içeriğe maruz kalmanın dolayısıyla enformasyon obezitesini tetiklediğine değinmiştir. Ayrıca akademisyen 2, internet kullanıcılarının gerçek hayattan uzaklaşmasıyla birlikte sanal ortama yöneldiklerini ve bu sanal dünyada aşırı enformasyon akışıyla karşılaşmalarından dolayı sorgulama ve düşünme becerilerinin de zayıfladığını ifade etmiştir. Akademisyen 3 ise internetin problemlerle kullanımını bireyler üzerinde negatif etki oluşturduğunu belirtmiştir. Ayrıca, problemlerle internet kullanımının kontrolsüzlük, zamanı boşa geçirme ve finansal ve sosyal olumsuzluklarla ilişkilendirildiğini vurgulamıştır. İnternette geçirilen sürenin yönetilememesi ve tüketilen içerik miktarının belirlenememesi ile enformasyona duyarsızlaşma gibi faktörlerin internetin problemlerle kullanıldığına işaret ettiğini de belirtmiştir.

Görüşülen akademisyenlerin tümü internette geçirilen sürenin yönetilememesinin olumsuz sonuçlarına yoğunlaşmıştır. Akademisyen 1, bağımlılık ve tavşan deliği etkisinin enformasyon obezitesine kaynak oluşturduğunu belirtirken, akademisyen 2 ve akademisyen 3 çok sayıda içeriğin tüketilmesiyle enformasyon obezitesini tetiklediğini vurgulamıştır.

3. Ülkemizde enformasyon obezitesi hakkında yeterli farkındalık ve bilinç oluşup oluşmadığına dair gözlemlerinizi nelerdir?

Katılımcılar ülkemizde enformasyon obezitesi hakkında yeterli farkındalık ve bilinç oluşup oluşmadığına dair gözlemlerini şu şekilde açıklamaktadır:

K-1 konu kapsamında eğitim teknolojileri yatırımlarının yapılmasıyla teknolojinin bilinçli kullanılması ve internette edinilen bilgilerin doğruluğunun da sorgulanmasının amaçlandığını vurgulamıştır. Dijital Vatandaşlık Eğitimi (DVE) bağlamında geliştirilebilecek yetkinliklerle enformasyonla mücadele hedeflerin yer alması gerektiğini belirtmiştir. K-2 ise, kurumların kendi çapında farkındalık çalışmalarında buldukları, özellikle hayata geçirdikleri projelerle soruna dikkat çektiklerini fakat kapsayıcı bir politikanın varlığından söz edilemeyeceğini belirtmiştir. K-3 ise enformasyon obezitesi ile mücadelede birden fazla bakanlığa sorumluluk düştüğünü belirtmiştir. Ancak bu konuda, İletişim Başkanlığı tarafından gerçekleştirilecek farkındalık ve eğitim çalışmalarının toplumun tamamını kapsayacak şekilde

artırılması gerektiğini vurgulamıştır.

Görüşülen katılımcılardan K-2 ve K-3 enformasyon obezitesi ile mücadele bağlamında bakanlıklar ve Cumhurbaşkanlığına bağlı kurumlarda farkındalık çalışmalarının artırılması gerektiğine vurgu yaparken, K-1 ise Dijital Vatandaşlık Eğitimleri çerçevesinde kullanıcıların dijital ortamda daha donanımlı hale gelebileceğine değinmektedir.

Akademisyen 1, medya okuryazarlığı, yeni medya okuryazarlığı ve algoritma okuryazarlığı ile ilgili bilim dünyası ve sivil toplum kuruluşlarının farklı yaş gruplarına yönelik çeşitli atölyeleri ve faaliyetleri bulunduğunu, fakat sistemli bir kamu politikasına gereksinim duyulduğunu belirtmiştir. Akademisyen 2 ise, Yeşilay tarafından teknoloji bağımlılığına yönelik farkındalık çalışmalarının yapıldığını ifade etmiştir. Ayrıca, teknoloji bağımlılığından dolayı oluşan dijital hastalıkların bilimsel alanda incelendiğini de vurgulamıştır. Ancak, ailelerin bilinçlendirilmesine yönelik çalışmalara ihtiyaç olduğunun da altını çizmiştir. Akademisyen 3 ise, enformasyon obezitesi ile mücadele konusunda ulusal ve uluslararası alanda akademik çalışmaların üretildiğini, internetin sorunlu kullanımına yönelik birçok ülkede yasal düzenlemelerin yapıldığını belirtmiştir. Ancak, Türkiye açısından konu ile ilişkili uzun süreli politikaların oluşturulması gerektiğini, bu amaçla da kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları ile akademisyenlerin iş birliklerinin geliştirilmesinin önemine değinmiştir. Bu doğrultuda sosyal sorumluluk projeleri ve kamuoyunu bilinçlendirme çalışmaları yapılmasının gerekliliğine de vurgu yapmıştır.

Görüşülen akademisyenlerden akademisyen 1 ve akademisyen 3'ün konu ile ilgili olarak bir kamu politikasının oluşturulması gerektiğine vurgu yaptıkları görülmektedir. Ayrıca, akademisyen 2 ve akademisyen 3 enformasyon obezitesine yönelik kamuoyunu ve paydaşları bilinçlendirmenin de önemine değinmiştir.

4. Özellikle pandemi sürecinde uzaktan öğretim dolayısıyla çocuk ve gençlerin kişisel bilgisayar veya tablet sahibi olmaları ve interneti yoğun kullanmalarının problemleri internet kullanımı ve enformasyon obezitesine etkisi olup olmadığına dair bilimsel veriler veya gözlemlerinize dayanarak neler söylersiniz?

Katılımcılar özellikle pandemi sürecinde uzaktan öğretim dolayısıyla çocuk ve gençlerin kişisel bilgisayar veya tablet sahibi olmaları ve interneti yoğun kullanmalarının problemleri internet kullanımı ve enformasyon obezitesine etkilerini şu şekilde ifade etmektedir:

K-1 Covid-19 ile dijital teknolojilerin etik ve güven içinde

kullanılmasının gerekliliğini vurgulamıştır. Ayrıca, internet ile teknolojinin amacı doğrultusunda kullanıldığı takdirde enformasyon obezitesini tetiklemeyeceğini belirtmiştir. K-2 ise pandemiden dolayı online eğitim süreci teknolojik cihazların kullanımını arttırdığına vurgu yapmıştır. K-3 ise pandemi sürecinde çocukların dijital araçlarla daha fazla vakit geçirmesinden dolayı teknoloji ve internete olan bağımlılığın arttığını ifade etmiştir. Bu durumun da problemleri internet kullanımı ve enformasyon obezitesi riskini artırabileceğini vurgulamıştır.

Görüşülen üç katılımcıdan ikisi enformasyon obezitesi riskinin pandemiyle artışına vurgu yaparken, biri pandemi döneminde de amaç doğrultusunda kullanılan internetin yüksek enformasyon obezitesi riski yaratmadığını belirtmiştir.

Akademisyen 1, pandemide pek çok ücretli ya da ücretsiz çevrim içi etkinlik oluşturulduğunu ancak öğrencilerin bu etkinliklerden kendilerine katkı oluşturabileceklerini seçmede sıkıntı yaşadıklarını ifade etmiştir. Akademisyen 2 ise, Türkiye ve dünyada pandemide ekran sürelerinde artışlar yaşandığına dair çalışmaların yapıldığını vurgulamıştır. Ayrıca, pandemiyle birlikte artan teknoloji/internet kullanımının birçok içeriğin de tüketilmesine zemin hazırlayarak enformasyon obezitesinin oluşmasına neden olduğunu belirtmiştir. Ancak, çocukları teknolojiden uzak tutmaktansa onlara kontrollü teknoloji kullanımının aşılmasıyla, bu problemle baş etmek için önemli bir adım atılacağını ifade etmiştir. Akademisyen 3 ise pandemiyle tüm toplumun internet ile olan ilişkisinde artış olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca, uzaktan eğitimden dolayı toplu olarak ve uzun süreli bir biçimde mobil cihazlara ve bilgisayarlara maruz kalınmasının, enformasyon obezitesini tetiklediğini belirtmiştir.

Görüşülen akademisyenlerden üçü de pandemiyle ekran sürelerinde bir artış yaşanmasına bağlı olarak enformasyon obezitesinin oluştuğuna vurgu yapmaktadır. Ancak, ikinci akademisyenin çocukları teknolojiden soyutlamaktan ziyade onlara kontrollü teknoloji kullanımının öğretilmesi gerekliliğinin altını çizdiği görülmektedir.

5. Türkiye'de problemleri internet kullanımı ve enformasyon obezitesi ile mücadele politikaları nelerdir? Bu konuda ulusal bir politika geliştirilmiş midir? Hangi kurumların sorumluluk üstlenmesi ve nasıl bir politika oluşturulması gerekir? Mevcut durumla ilgili tespitleriniz ve önerileriniz nelerdir?

Katılımcılar Türkiye'de problemleri internet kullanımı ve enformasyon obezitesi ile mücadele politikaları bağlamında şu şekilde açıklamaktadır:

K-1 konu ile ilişkili olarak çok sayıda bakanlık ve Cumhurbaşkanlığına bağlı kurumların gençlere, ebeveyn ve öğretmenlere yönelik çeşitli çalışmalar yaptıklarını, eylem planları uyguladıklarını belirtmiştir. Bu süreçte sivil toplum kuruluşları ve özel sektörün de desteği alınarak çalışmaların yaygınlaştırılması gerektiğini, okul öncesinden başlanarak eğitimin her kademesinde medya ve bilgi okuryazarlığının müfredat ve ders programlarında yer alması gerektiğini de vurgulamıştır. K-2 ise gençlik merkezleri ve gençlik ofisleri ile spordan sanata kültürden geziye kadar farklı eğitim ve etkinliklerin yürütüldüğünü ifade etmiştir. Ayrıca kurumların kendi bünyesinde faaliyetlerde bulduklarını belirtmiş ancak kapsayıcı politikaların ve bu doğrultuda gerekli çalışmaların hayata geçirilmesinin önemli olduğunu ifade etmiştir. K-3 ise 2024-2028 yıllarını kapsayan On İkinci Kalkınma Planı çerçevesinde bu konuya yönelik politika ve tedbirlerin belirlendiğini belirtmiştir. Ayrıca Sağlık Bakanlığı tarafından “Davranışsal Bağımlılıklar ile Mücadele Ulusal Strateji Belgesi ve Eylem Planı-2019-2023” kapsamında da teknolojinin ve internetin bilinçli, güvenli ve etkin kullanımının tanımlandığını vurgulamıştır. Ancak, konunun bütüncül olarak ele alınması ile daha kapsamlı çalışmaların yürütülmesi gerektiğine vurgu yapmıştır.

Görüşülen katılımcıların üçü de enformasyon obezitesi ile mücadele kapsamında kapsayıcı ve bütüncül bir yaklaşımla çalışmaların hayata geçirilmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. Ancak, katılımcılar enformasyon obezitesi ile mücadele politikalarına yönelik görüşlerini çalıştıkları kurumun faaliyetleri doğrultusunda özelleştirmişlerdir.

Akademisyen 1, “On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) Sağlıklı Yaşam ve Bağımlılıkla Mücadele Çalışma Grubu”nun teknoloji bağımlılığı bölümüne bir politika olarak vurgu yapmıştır. Akademisyen 2 ise, Türkiye genelinde belirgin bir politikanın mevcut olmadığını dile getirmiştir. Ancak dijital okuryazarlık eğitimlerinin verildiğini ve farkındalık çalışmalarının düzenlendiğini vurgulamıştır. Daha kapsamlı bir politika için ise ilgili bakanlıkların iş birliği içerisinde çalışmalarda bulunmalarının faydalı olabileceğini belirtmiştir. Akademisyen 3 ise Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Millî Eğitim Bakanlığı’nın konu ile ilgili önemli çalışmalarda bulunduğunu belirtmiştir. Ayrıca, sivil toplum kuruluşları arasında Yeşilay’ın da enformasyon obezitesiyle mücadele kapsamında çalışmalarda bulunduğunu vurgulayarak, farklı paydaşların da sürece dâhil edilmesinin ve küresel çaptaki faaliyetlerde bulunulmasının var olan durumun iyileştirilmesinde önemli olduğunu vurgulamıştır.

Görüşülen tüm akademisyenlerin konu kapsamında farklı çalışmalara yer verdiği görülmektedir. Ancak üçü de enformasyon obezitesi ile mücadelede kamu kurum ve

kuruluşları ve paydaşlar arasındaki iş birliğinin geliştirilmesinin önemini vurgulamaktadır.

Sonuç ve Değerlendirme

Dijital çağ ya da teknoloji çağı olarak adlandırdığımız günümüzde, internet ve dijital cihazların dünya çapında özellikle savunmasız ve karar verme yetileri henüz tam anlamıyla gelişmemiş olan çocuk ve gençler başta olmak üzere toplumun tüm kesimlerini de etkisi altına almıştır. Özellikle bireylerin boş zamanlarını keyifli hale getiren dijital cihazlar tüm boş zaman etkinliklerini dönüştürmektedir. Günümüzde çevrim içi oyunların oynanması, sosyal medyada diğer bireylerle sürekli iletişim kurulması, kısa reels videoların izlenmesi, online şans oyunları ve kumar oynanması gibi etkinliklerden, dijitalleşmenin insan yaşamını dönüştürdüğü görülmektedir. Ayrıca Covid-19 pandemisi ile, ortaya çıkan sosyal hayat kısıtlamaları farklı ülkelerde, eğitim ve çalışma hayatında dijitalleşmenin artmasında belirleyici olmuştur. Tüm bu etmenlere bağlı olarak aşırı, amacı dışında ve kontrolsüzce kullanılan internet ve dijital içeriklerin sorgulanmadan yüzeysel bir biçimde tüketilmesi sonucu, kullanıcılar birer enformasyon obeziteye dönüşmektedir. Dolayısıyla enformasyon obezitesinin yayılma alanı genişleyerek, her kesimden bireyin enformasyon obezitesine yakalanma oranı artmaktadır.

Bu doğrultuda, bu araştırmanın amacı, problemlerli internet kullanımı ve internet bağımlılığı ile giderek artan enformasyon obezitesi sorunu bağlamında Türkiye’de uygulanan mücadele politikalarının bir çerçevesini çizmektir. Bu doğrultuda ilgili kamu kurumu yetkilileri ve uzman akademisyenler ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Araştırma sonucunda, katılımcıların problemlerli internet kullanımı ve enformasyon obezitesi kavramına yönelik ifadelerindeki ortak noktalar olduğu gibi farklılıklar da olduğu saptanmıştır. Millî Eğitim Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Dijital Dönüşüm Ofisi yetkilileri problemlerli internet kullanımını, sanal ortam, internet ve sosyal medyada aşırı zaman geçirilmesi, kullanımın artışı veya bu mecraların aşırı kullanılması olarak tanımlamıştır. Buna karşın, Dijital Dönüşüm Ofisi bu araçların sağlıksız olarak kullanımını da tanıma eklemiştir. Ayrıca, görüşülen akademisyenlerden ikisinin de kavramlarla ilgili olarak artan ve aşırı kullanım ibarelerini kullandığı saptanmıştır. Buna karşın görüşülen bir diğer akademisyen ise problemlerli internet kullanımını, kontrolsüz zaman geçirme edimi üzerinden tanımlamıştır. Enformasyon obezitesi kavramı ise, Millî Eğitim Bakanlığı ve Dijital Dönüşüm Ofisi yetkilileri tarafından aşırı bilgiye maruz kalmak ve tüketmek şeklinde ifade edilmiştir. Gençlik ve

Spor Bakanlığı yetkilisi ise kavramı bilgi kirliliği şeklinde ifade etmiştir. Ayrıca görüşülen, akademisyenlerden ikisi kavramı enformasyonun aşırı tüketimi, aşırı bilgiye maruz kalınması şeklinde tanımlarken, diğer akademisyen enformasyon bombardımanının olumsuz sonuçları olarak kavramsallaştırmıştır.

Görüşülen kişilerin problemleri internet kullanımının enformasyon obezitesi üzerindeki etkisine yönelik değerlendirmelerindeki ortak noktalar ve farklılıklar ise şunlardır: Millî Eğitim Bakanlığı yetkilisi problemleri internet kullanımının gençlerin eleştirel düşünme becerilerini zayıflattığını, Gençlik ve Spor Bakanlığı yetkilisi gençlerin gerçeklik kavramını ve araştırma becerilerini yitirmelerine neden olduğunu, Dijital Dönüşüm Ofisi yetkilisi ise bireylerin bilginin doğruluğunu ve geçerliliğini analiz edememelerine neden olduğunu ifade etmiştir. Bu bağlamda bu üç kurumun birim yetkilileri, problemleri internet kullanımının dijital ortamda sunulan içeriklerin sorgulanmadan kabul etmesini eleştirmiştir. Dolayısıyla, Millî Eğitim Bakanlığı yetkilisi görüşmede bilgi okuryazarlığına ve gelen bilgilerin süzgeçten geçirilmesinin dezenformasyonla mücadelede önemli olduğuna vurgu yapmıştır. Dijital Dönüşüm Ofisi yetkilisi ise kullanıcıların bilinçli şekilde interneti kullanarak bilgiyi değerlendirebileceklerini ve enformasyon obezitesi riskinin azaltılabileceğine dikkat çekmiştir.

Bu konuyla ilgili olarak akademisyen görüşmelerinin de farklılaştığı görülmüştür. Görüşülen akademisyenlerden biri internetteyken zamanın kontrol edilememesi (Bağımlılık ve tavşan deliği etkisi), hatalı ve tek yanlı kaynaklara (filtre balonu, yankı odası etkisi ve siberbalkanizasyon gibi sorunlara) bağlanmanın problemleri internet kullanımı oluşturduğunu ve bu durumun da enformasyon obezitesini artırdığını ifade etmiştir. Görüşülen bir diğer akademisyen, problemleri internet kullanımının giderek artmasıyla kullanıcıların enformasyon bombardımanına maruz kaldığını, dolayısıyla sorgulama ve düşünme becerilerinin de zayıfladığını vurgulamıştır. Görüşülen üçüncü akademisyen ise, problemleri internet kullanımını zamanın boşa geçirilmesi, kontrolsüzlük, finansal ve sosyal olumsuzluklar, tüketilen enformasyon miktarının belirlenememesi ve zamanla kullanıcının içeriklere karşı duyarsız hale gelmesi olarak ifade etmiştir. Bu çerçevede akademisyen 1 ve akademisyen 3'ün, kullanıcıların internette iken zamanı kontrol edemediklerini belirttikleri, akademisyen 2'nin ise internetin sorunlu kullanılması ve kullanıcıların içeriklere maruz kalmasıyla eleştirme becerilerinin zayıfladığına vurgu yaptığı görülmektedir.

Katılımcıların Türkiye'de enformasyon obezitesi hakkında yeterli farkındalık ve bilinç oluşup oluşmadığına dair

gözlemlerine yönelik ifadelerindeki ortak noktalar, farklılıklar şunlardır: Millî Eğitim Bakanlığı yetkilisi, Bilişim Teknolojileri ve Yazılım dersi kazanımlarının ve içeriğinin Dijital Vatandaşlık Eğitimi (DVE) alanları kapsamında geliştirildiğini vurgulamıştır. Ayrıca, bu derslerin eleştirel düşünme, problem çözme, bilişim okur-yazarlığı, dijital vatandaşlığı kapsayacak bir biçimde genişletildiğini de vurgulamıştır. Gençlik ve Spor Bakanlığı yetkilisi ise, her kurumun kendi bünyesinde farkındalık çalışmaları gerçekleştirdiğini, hayata geçirilen projelerle bu probleme dikkat çektiklerini fakat kapsayıcı bir politikanın oluşturulmadığına vurgu yapmıştır. Dijital Dönüşüm Ofisi yetkilisi ise, kullanıcıların enformasyon obezitesine karşı bilinçlendirilmesine yönelik çalışmaların artırılması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca dezenformasyonla mücadele konusunda İletişim Başkanlığı sorumluluğunda çalışmaların arttığını belirten Dijital Dönüşüm Ofisi yetkilisi, konu kapsamında özellikle Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı'na büyük sorumluluk düştüğünü vurgulamıştır. Bu bağlamda, Gençlik ve Spor Bakanlığı ile Dijital Dönüşüm Ofisi yetkililerinin enformasyon obezitesi ile mücadele konusunda farkındalık çalışmalarına ağırlık verilmesi gerektiğini ifade ettiği görülürken, Millî Eğitim Bakanlığı'nın Dijital Vatandaşlık kavramını ön plana çıkardığı görülmektedir.

Akademisyen 1 ise, medya okuryazarlığı, dijital medya okuryazarlığı ve algoritma okuryazarlığını ön plana çıkarmıştır. Ayrıca bilim dünyası ve sivil toplum kuruluşlarının konu kapsamında farklı yaş grupları için atölyeler/çalışmalar gerçekleştirdiğini ancak konu hakkında sistematik bir kamu politikasına ihtiyaç duyulduğuna dikkat çekmiştir. Akademisyen 2, Yeşilay'ın teknoloji bağımlılığına yönelik çok sayıda sosyal farkındalık çalışması yaptığını, ayrıca bilimsel çalışmalarda da konunun bir dijital hastalık olarak ele alındığını vurgulamıştır. Ancak aileler için yapılan farkındalık etkinliklerinin yeterli olmadığına ve ailelere yönelik etkinliklerin artırılması gerektiğine vurgu yapmıştır. Akademisyen 3 ise enformasyon obezitesi ile mücadele için farkındalık çalışmaları ile kamuoyunun bilinçlendirilmesi gerekliliğine vurgu yapmıştır. Bu doğrultuda sosyal sorumluluk projelerine yer verilmesi gerektiğini, mücadelede uzun süreli politikaların hayata geçirilmesi gerektiği de vurgulamıştır. Ayrıca Millî Eğitim Bakanlığı ve Yüksek Öğretim Kurumu gibi kurumlar ile sivil toplum örgütleri ve akademisyenlerin birlikte çalışmalar yapması gerektiğine değinmiştir. Bu çerçevede görüşülen akademisyenlerden ikisinin enformasyon obezitesi ile mücadele için kurumlararası iş birliğinin önemine değinmiştir. Ayrıca her üç akademisyen de konuya yönelik farkındalık çalışmalarına ağırlık verilmesi gerekliliğine dikkat çekmiştir. Bunun yanı sıra, iki akademisyenin enformasyon

obezitesi ile mücadele için bütüncül bir politikanın oluşturulması gerektiğine de vurgu yaptığı da görülmektedir.

Görüşülen kişilerin özellikle pandemi sürecinde uzaktan öğretim dolayısıyla çocuk ve gençlerin kişisel bilgisayar veya tablet sahibi olmaları ve interneti yoğun kullanmalarının problemleri internet kullanımı ve enformasyon obezitesine etkisine yönelik ifadelerindeki ortak noktalar ve farklılıklar şöyledir; Millî Eğitim Bakanlığı yetkilisi, dijital cihazlar ve enformasyon obezitesi arasında doğrudan ilişki oluşturmanın doğru olmayacağını belirtmiştir. Bu doğrultuda, internet ve dijital cihazların kullanım amaçlarına odaklanılması gerektiğini vurgulamıştır. Eğitim için kullanılan cihazlarda enformasyon obezitesinin çok riskli olarak görülmemesi gerektiğini ifade etmiştir. Gençlik ve Spor Bakanlığı yetkilisi ise, Covid-19 pandemisi ile geçilen uzaktan eğitim- öğretim sürecinde, dijital araçların kullanımını arttırdığını dile getirmiştir ve bu durumun enformasyon obezitesi riski oluşturduğunu belirtmiştir. Dijital Dönüşüm Ofisi yetkilisi ise, pandeminin çocukların sosyopsikolojik gelişimlerini etkilediğini vurgulamıştır. Dolayısıyla internet kullanımının arttığını, bu durumun da çocukların ve gençlerin sosyal medya platformlarında daha fazla zaman geçirmelerine, video oyunları oynamalarına ve genel olarak ekran sürelerinin uzamasından dolayı dikkat eksikliğine, uyku bozukluklarına ve sosyal izolasyon gibi sorunlara yol açabildiğine vurgu yapmıştır. Ayrıca, aşırı bilgiye maruz kalmanın, bireylerin bilgiyi işlemekte zorluk çekmelerine, stres ve karar verme güçlüğü gibi psikolojik sorunlar yaşamalarına neden olabileceğini de belirtmiştir.

Görüldüğü üzere, Dijital Dönüşüm Ofisi ile Gençlik ve Spor Bakanlığı yetkilileri, pandemiyle dijital cihaz kullanımının artışına bağlı olarak ortaya çıkan riskler üzerine yoğunlaşmıştır. Millî Eğitim Bakanlığı yetkilisi ise, interneti ve dijital cihazları ne amaçla kullandığına dikkat edilmesi gerektiğini belirterek eğitim amaçlı kullanılan dijital mecraların enformasyon obezitesini etkilemediğini belirtmiştir.

Konuyla ilgili olarak akademisyen 1, çevrimiçi mecralarda pandemi döneminde çocuklar ve gençlerin kendilerine sunulan çok sayıda etkinlik arasından faydalı olanları seçme güçlüğü yaşadığını ifade etmiştir. Akademisyen 2 ise, pandemide kullanıcıların fiziksel aktivite yerine sosyal ağlardaki etkileşimli yapıya yöneldiğini belirtmiştir. Ancak, bireyleri teknolojiden uzak tutmaktansa kontrollü teknoloji kullanımının öğretilmesi gerektiğine vurgu yapmıştır. Akademisyen 3 ise pandemiyle tüm kullanıcılarda internet ve dijital cihaz kullanımının arttığını ifade etmiştir. Ayrıca ders aralarında bu mecraların kullanılmasının da çocuk ve gençlerde enformasyon obezitesini tetiklediğine de dikkat

çekmiştir. Her üç akademisyen pandemi ve enformasyon obezitesi ilişkisine yönelik farklı bakış açıları sunmuştur. Ancak, görüşülen iki akademisyenin pandemiyle internet ve dijital mecraların kullanımının arttığına dair ortak bir düşünceye sahip olduğu görülmektedir.

Görüşülen katılımcıların Türkiye’de problemleri internet kullanımı ve enformasyon obezitesi ile mücadele politikalarına yönelik ifadelerindeki ortak noktalar, farklılıklar şunlardır; Millî Eğitim Bakanlığı yetkilisi konu kapsamında Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde İhtisas Komisyonu’nun var olduğunu, ayrıca Cumhurbaşkanlığı Dijital Ofisinin koordinesinde Davranışsal Bağımlılıklar ile Mücadele Ulusal Strateji Belgesi ve Eylem Planı uygulandığını belirtmiştir. Ayrıca, katılımcı, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, Millî Eğitim Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı’nın enformasyonla mücadele sürecinde çeşitli görevler üstlendiğinin altını çizmiştir. Bunun yanı sıra, okul öncesi eğitimden başlayarak medya ve dijital okuryazarlık, aktif katılım, hak ve sorumluluklar, özel yaşamın gizliliği ve güvenlik gibi birçok konunun eğitimin her kademesindeki derslerde olması gerektiğine dikkat çekmiştir. Gençlik ve Spor Bakanlığı yetkilisi ise, 81 ilde gençlik merkezleri ve genç ofisler aracılığıyla spor, sanat, kültür, gezi gibi birçok eğitim ve faaliyet gerçekleştirdiklerini belirtmiştir. Bu çerçevede bilinçli internet kullanımıyla ilgili medya okuryazarlığı, e-spor eğitimleri ve medya eğitimleri verildiğini de vurgulamıştır. Ayrıca, Türkiye genelinde eş zamanlı olarak yapılan Sosyal Medyadan Sosyal Meydana Etkinliğinin de sanal dünyadan gençleri uzaklaştırmak için gerçekleştirildiğini belirtmiştir. Dijital Dönüşüm Ofisi yetkilisi ise, 2024-2028 yıllarını kapsayan On İkinci Kalkınma Planı kapsamında bu konuya yönelik olarak çalışmalar planlandığını ifade etmiştir. Bu amaçla, dijital okuryazarlık oranının artırılması, bilinçli medya kullanımı konusunda farkındalığın artması için eğitimlerin gerçekleştirilmesi, teknoloji okuryazarlığının artırılması ve teknoloji kullanımından kaynaklı eşitsizliklerin azaltılması için çalışmaların yürütüldüğünü ifade etmiştir. Ayrıca, On İkinci Kalkınma planının okullarda, yükseköğrenim öğrenci yurtlarında ve gençlik merkezlerinde; sağlık, ilk yardım, teknoloji, sosyal medya, finansal ve hukuk okuryazarlığı konularında farkındalık artırıcı faaliyetler ve beceri güçlendirecek programların gerçekleştirilmesini içeren ulusal seviyede bir çatı politika belgesi özelliği taşıdığını vurgulamıştır. Yetkilerle yapılan görüşmelere bağlı olarak, her üç kurumun da konu kapsamında farkındalık çalışmaları yürüttükleri, enformasyon obezitesi ile mücadeleye yönelik eğitimlerin düzenlendiği ve farklı medya okuryazarlığı biçimlerini ön plana çıkardıkları görülmektedir.

Konuyla ilgili olarak akademisyen 1, “On Birinci Kalkınma

Planı (2019-2023) Sağlıklı Yaşam ve Bağımlılıkla Mücadele Çalışma Grubu” çalışmalarının teknoloji bağımlılığıyla ilgili çalışmalarda bulunduğunu belirtmiştir. Akademisyen 2, dijital okuryazarlık kapsamında eğitimlerin verildiğini ve farkındalık çalışmalarının düzenlediğini vurgulamıştır. Ayrıca Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu ile Millî Eğitim Bakanlığı’nın iş birliğinde bulunarak ortak bir çalışma yapmasının da fayda sağlayabileceğini de belirtmiştir. Akademisyen 3 ise, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın “Aile ve İnternet” başlıklı raporunda, ailelerin eğitilmesi ve doğru internet kullanımı için çeşitli önlem ve önerilerin yer aldığını ifade etmiştir. Ayrıca, Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün ve Yeşilay’ın da bu alanda çalışmalarda bulunduğunu da dile getirmiştir. Katılımcı, görüşmede enformasyon obezitesi ile mücadele için farklı kurumların iş birliği içerisinde olmasının gerekliliğine de vurgu yapmıştır. Ayrıca, uluslararası çalışmalara Türkiye’nin dâhil olmasının iyileştirme süreci için önem arz ettiğini de ifade etmiştir. Akademisyen görüşlerine bakıldığında iki akademisyenin teknoloji bağımlılığına yönelik farklı kurumların çalışmalarına değindiği görülmektedir. Ayrıca, medya ve dijital medya okuryazarlığı ve kurumlararası iş birliklerinin önemi de akademisyenlerin enformasyon obezitesi ile mücadele süreçlerinde ön plana çıkardığı temalar arasındadır.

Bilgi kirliliği ve aşırı bilgi yüklemesi durumlarını ifade eden enformasyon obezitesi günümüzde önemli bir sorun haline gelmiştir. Görüşme sonuçlarına bağlı olarak Enformasyon obezitesi ile mücadelede Türkiye, politika oluşturmak ve projeler gerçekleştirmek için şu öneriler getirilmiştir:

Konu kapsamında medya okuryazarlığı ve dijital okuryazarlık alanında orta öğretim, lise ve üniversite düzeyinde eğitimde farkındalık programları geliştirilebilir. Bilgi kirliliği ile mücadele, şeffaflık ve hesap verilebilirlik ilkeleri doğrultusunda yasal düzenlemeler geliştirilebilir. Filtreleme ve Doğrulama Sistemleri ile Mobil Uygulamalar ve Web Siteleri aracılığıyla kullanıcılar güvenilir bilgi kaynaklarına yönlendirilebilir. Enformasyon obezitesi ile mücadelede kamu-özel sektör iş birliği projeleri geliştirilebilir. Enformasyon obezitesi konusunda araştırma yapacak akademik ve bağımsız araştırma merkezleri kurulabilir. Sorumlu Yayıncılık ve Kalite Standartları doğrultusunda dijital haber ve içerik kalitesi artırılabilir.

Türkiye’de enformasyon obezitesi ile mücadelede bu öneriler emsal teşkil ederek kapsamlı ve entegre politikalar düzenlenerek hayata geçirilebilir. Ancak, ilgili politikaların, uzun vadeli bir strateji ile desteklenmesi ve toplumdaki tüm kesimleri kapsayarak yaygınlaştırılması gerekmektedir.

Etik Komite Onayı: Bu çalışma için etik komite onayı Kocaeli Üniversitesi’nden (Tarih: 21.03.2023, Sayı: 385718) alınmıştır.

Katılımcı Onamı: Çalışmaya katılan katılımcılardan onam alınmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval was received for this study from the ethics committee of Kocaeli University (Date: 21.03.2023, Number: 385718).

Informed Consent: Consent was obtained from the participants who participated in the study.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author have no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar

- Aytaç, Ö. & Uçan, G. & Baydur, H. (2022). Aile iletişimi ve akran ilişkilerinin siber mağduriyet ve zorbalık üzerindeki etkisi: İnternet bağımlılığının aracı etkisi. *Bağımlılık Dergisi*, 23(4), 440-451. DOI: 10.51982/bagimli.1020126
- Aytekin, G. (2021). *Dijital hastalıklara zemin hazırlayan dijital obezite nedir*. Güvenli web. <https://www.guvenliweb.org.tr/haber-detay/dijital-hastalıklara-zemib-hazirlayan-dijital-oezite-nedir>.
- Baltaş, A. (2022). *Dijital obezite*. acarbaltaş.com. <https://www.acarbaltaş.com/dijital-oezite/>
- Creswell, J., W., & Creswell, J., D. (2017). *Research design: qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. Sage Publications.
- Dijk, J., V. (2018). *Ağ Toplumu* (Ö. Sakin, Çev.). Kafka Yayınevi.
- Eppler, M., J., & Mengis, J. (2004). The concept of information overload- A review of literature from organization science, accounting, marketing, MIS, and related disciplines. *The Information Society*, 20(5), 325-344.
- Erdemir, N. (2021). *Ortaokul ve Lise Öğrencilerinin İnternet Bağımlılığı ve Problemlerini İnternet Kullanımının İncelenmesi* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Malatya İnönü Üniversitesi.
- Heylighen, F. (2002). Complexity and information overload in society: Why increasing efficiency leads to decreasing control. *The Information Society*. https://www.researchgate.net/publication/249875564_Complexity_and_Information_Overload_in_Society_why_increasing_efficiency_leads_to_decreasing_control.
- Hiltz, S., R., & Turoff, M. (1985). Structuring computer-mediated communication systems to avoid information

- overload. *Communication Of The ACM*, 28 (7), 680-689.
- Johnson, C. (2013). *The information diet: A case for conscious consumption*. O'Reilly Media.
- Karasar, N. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Kasap, S. (2022). TED, 'Dijital obezite salgını' için stratejik plan hazırlayacak. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.co.tr/tr/gundem/ted-dijital-obezite-salgini-icin-stratejik-plan-hazirlayacak/2585020>
- Kayrı, M. & Günüç, S. (2016). Yüksek ve düşük sosyoekonomik koşullara sahip öğrencilerin internet bağımlılığı açısından karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *ADDICTA: The Turkish Journal On Addictions*, 3(2), 165-183. DOI 10.15805/addicta.2016.3.0110
- Leonhard, G. (2018). *Teknolojiye karşı insanlık*. Siyah Kitap Yayıncılık.
- Mythily, S. & Qiu, S. & Winslow, M. (2008). Prevalence and correlates of excessive internet use among youth in Singapore. *Annals Academy of Medicine*, 37(1), 9-17.
- Roetzel, P., G. (2019). Information overload in the information age: A review of the literature from business administration, business psychology, and related disciplines with a bibliometric approach and framework development. *Business Research*, 12, 479-522.
- Safran, M. (2022). *İnternet Bağımlılığı: Türkiye'de yapılan çalışmalar ve uzman görüşleri ışığında bir değerlendirme* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi.
- Shenk, D. (2003). Information overload, concept of. *Encyclopedia of International Media and Communications*, 2, 395-405.
- Tarhan, U. (2014). Dijital obezite, dijikoliklik, dijital detox, dijital fitness. Marti dergisi. <https://www.martidergisi.com/dijital-obezite-dijikoliklik-dijital-detox-dijital-fitness/>
- Toffler, A. (1970). *Future shock*. Random House.
- We Are Social, (2023). *We are social dijital 2023 global ve Türkiye raporu yayınlandı! – Omg! iletişim*. <https://www.scribd.com/document/779279829/We-Are-Social-Dijital-2023-Global-Ve-Turkiye-Raporu-Yay%C4%B1nland%C4%B1-Omg-Ileti%C5%9Fim>
- Williamson, J., Eaker, P., E., & Lounsbury, J. (2012). "The Information Overload Scale." *Asist* 49(1), 1-3.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.